

ชื่อวิทยานิพนธ์ : วิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาภิชัยขาวปี

ผู้วิจัย : สามเณรธัมมัทธ แจ่มใจ

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร. เทพประวิณ จันทน์แรง, พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.บ. (ไทยคดีศึกษา),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhism)

: พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, ดร, ป.ธ.๕, พธ.บ. (ศาสนา),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาภิชัยขาวปี” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติและอุดมการณ์ของครูบาภิชัยขาวปี ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและผลงานครูบาภิชัยขาวปีที่มีต่อสังคมล้านนา และ ๓) เพื่อวิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาภิชัยขาวปี

ผลการวิจัยพบว่า ครูบาภิชัยขาวปีถือกำเนิดที่บ้านแม่เทย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เมื่ออายุ ๑๖ ปี ได้เข้ารับการบรรพชาเป็นสามเณรโดยมีครูบาศรีวิชัยเป็นพระอุปัชฌาย์ ครั้นอายุ ๒๒ ปี จึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา จากนั้นท่านได้จาริกไปเพื่อสร้างศาสนสถานและสาธารณประโยชน์จำนวนมาก ตัวตนความเป็นทวิลักษณ์ของครูบาภิชัยขาวปี คือ ลักษณะการเป็นนักอนุรักษ์นิยมยึดหลักปฏิบัติพุทธจารีตดั้งเดิม และลักษณะการเป็นนักเผยแผ่ กอปรกับได้รับการสืบทอดวัตรปฏิบัติมาจากครูบาศรีวิชัย จึงทำให้ชนชาติพันธุ์ในล้านนามีความศรัทธาในตัวท่าน การเคลื่อนไหวทางสังคมของครูบาภิชัยขาวปีได้นำมาสู่เหตุการณ์ถูกจับลาสิกขา ถึง ๓ ครั้งด้วยภาวะจำยอม ครั้งสุดท้ายจึงตัดสินใจครองผ้าขาวตลอดชีวิตและยึดการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยเพื่อแสดงถึงสถานภาพของนักบวชและทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นับว่าท่านมีความมุ่งมั่นในอุดมการณ์เป็นอย่างยิ่ง

บทบาทและผลงานของครูบาภิชัยขาวปีที่มีต่อสังคมล้านนา ด้านการปกครอง พบว่า ครูบาภิชัยขาวปีได้ยึดเอาหลักธรรมาธิปไตยเพื่อสร้างอำนาจทางธรรมและสอดรับการเป็นต้นบุญในการปกครองโดยผ่านความเชื่อ ด้านศาสนศึกษา พบว่า มีการบันทึกและการเขียนหนังสือเชิงประวัติศาสตร์และหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ด้านศึกษาสงเคราะห์ พบว่า มีการสนับสนุนและ

สร้างสถานศึกษา ด้านสาธารณูปการ พบว่า ได้มีการเคลื่อนไหวช่วยเหลือสังคมในการสร้างสาธารณประโยชน์ทั้งในส่วนภาครัฐและประชาชน และ ด้านสาธารณสงเคราะห์ พบว่า มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและมีการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป

สำหรับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาภิชัยขาวปี ได้รับอิทธิพลแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น ๓ แนวคิด คือ ๑) แนวคิดจากครูบาศรีวิชัย ๒) แนวคิดการครองผ้าขาว และ ๓) แนวคิดต้นบุญพระโพธิสัตว์ (มหายาน) โดยมีหลักการทางพระพุทธศาสนา ๒ หลักการใหญ่ที่มีความสอดคล้องกับการเผยแผ่คือ หลักปาฏิหาริย์ ๓ และหลักประโยชน์ ๓ อย่างไรก็ตาม รูปแบบการเผยแผ่ที่เป็นลักษณะเฉพาะตนของครูบาภิชัยขาวปีนั้นมี ๓ ลักษณะคือ การจาริก การเขียนหนังสือบันทึกคัมภีร์ และการสร้างศาสนสถานสาธารณประโยชน์ ทั้งนี้พบว่าวิธีการสำคัญสร้างความศรัทธาในพระพุทธศาสนา คือ ๑) ผ่านการเทศน์สั่งสอน ๒) ผ่านการสร้างศาสนสถานและสาธารณประโยชน์ วิธีการดังกล่าวได้เชื่อมโยงเครือข่ายทางสังคมและสร้างพื้นที่ทางศาสนาขยายเป็นวงกว้างในแถบล้านนา โดยการยึดหลักศีลธรรมเป็นพื้นฐานแห่งการดำเนินชีวิต ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว สังคมและวัฒนธรรมประเพณี สะท้อนถึงคุณค่าและผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาภิชัยขาวปี

Thesis Title : An Analysis of Kruba Aphichai-Khoapi's Roles in Propagation of Buddhism

Researcher : Samanera Theethat Jaejai

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Thepprawin Changraeng, B.A. (Religions),
B.A. (Thai Studies), M.A. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Buddhist Studies)

: Ven. Dr. Phrakrusiripariyatanusath, Pali V, B.A. (Religions),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : February 19, 2017

Abstract

The thesis entitled “An Analysis of Kruba Aphichai – Khoapi’s Roles in Propagation of Buddhism” consists of 3 objectives as 1) to study the profile and ideals of Kruba Aphichai – Khoapi, 2) to explore his roles and contributions on Lan Na society and 3) to analyze his roles in propagation of Buddhism. From the study, it can be found that:

Kruba Aphichai – Khoapi was born at Mae Tey Village, Li District, Lamphun Province. At the age of 16 years, he became a novice with Kruba Srivichai as a preceptor. He was also ordained as a Buddhist monk at the age of 22 years. Later, he had traveled to construct many religious places and to perform the public benefits. The duality of Kruba Aphichai – Khoapi is characterized as a conservative one holding original Buddhist traditions and as a Buddhist missionary. He had been inherited from Kruba Srivichai. This makes Lan Na people have faith in him greatly. His social movement resulted in the arrest and he was forced to leave a Buddhist monkhood for three times with servitude. In the last, he decided to make a living with white cloths and intended to practice Dhamma-vinaya forever. This indicates the status as a Buddhist monk and as one propagating Buddhism at the same time. He truly has a commitment to his great ideals.

The Kruba Aphichai – Khoapi's roles and contributions on Lan Na society can be seen in various levels: Sangha Administration; he upheld the Dhammādhīpateyya (supremacy of the Dhamma) to establish authority of righteousness, which is consistent with being as a Ton Boon (man of merit) through the faith. Religious Education; Historical books and Buddhist treatises were written and recorded during his time. Welfare Education; he had build and supported places of education. Public Facilities; The movement for social assistance in the construction of the public places in both the government and the public sector. Public Welfares; Activities for supporting to the general public has been functioned. The Kruba Aphichai – Khoapi's roles in propagation of Buddhism can be analyzed through the three prominent concepts that influenced on him. They are the conceptions from Kruba Srivichai, from his clothing in white and from being as a Ton Boon (man of merit) as Bodhisatta. In addition, the two main Buddhist principles consistent with his propagation of Buddhism are the 3-Pāṭihāriya (marvel) and the 3-Attha (benefit). His unique forms of propagation are of three: going on a pilgrimage, writing Buddhist scriptures and building places of worship and public. It is also important to say that the main principles in building faiths are: sitting hard, preaching Dhamma and building beneficial places. Such methods have linked with social networks on the basis of the moral principles of life on individuals, families and society, and have been broadly extended in the area of Lan Na. This reflects the value and effectiveness on Kruba Aphichai – Khoapi in propagation of Buddhism undoubtedly.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย ทั้งภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และบุคคลทั่วไปที่ให้การสนับสนุนในการศึกษาและการวิจัยครั้งนี้

ขออนุโมทนาขอบคุณ ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์, และขอกราบขอบพระคุณ พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, ดร. กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ที่ท่านได้เมตตาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษา คำแนะนำ และตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างดีมาโดยตลอด อนุโมทนาขอบคุณ ผศ.ดร.ขวัญชีวัน บัวแดง ที่กรุณาข้อมูลเอกสารเป็นแนวทางการทำวิจัยในครั้งนี้

กราบขอบพระคุณ พระครูปลัดดาวดึงส์ อธิวาส และ พระอาจารย์ประกอบบุญ สิริธนา โณ พระอาจารย์นคร ปิณฑาวชิโร ผู้ให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทาง แหล่งข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณท่านพระคุณเจ้า คณาจารย์และผู้ทรงภูมิรู้ ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลสัมภาษณ์อันเป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น ขออนุโมทนาขอบคุณ คุณเทอดศักดิ์ คุณนงเลียม คัมสกุล คุณแม่กรรณรัตน์ อินทร์รัตน์และคุณปิยพงษ์ ผู้เป็นเบื้องหลังในการสนับสนุนให้ผู้วิจัยทำงานชิ้นนี้สำเร็จผล รวมไปถึง คุณชวนพิศ นกตาสัย เมตตาตรวจทานข้อมูลด้วยความละเอียดเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ คณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บัณฑิตศึกษาทุกท่าน ตลอดจนพระใจเยลลังกา ภิกขุและพระอานนท์ พรหมวิโส และสหธรรมิกคณะหลวงทุกท่าน ที่ช่วยเหลือข้อมูลในการวิจัยกับเป็นแรงขับเคลื่อนให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้หากมีความบกพร่องใดๆ ผู้วิจัยขอน้อมรับด้วยความเต็มใจ ทั้งนี้ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็น พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ตลอดถึงคุณบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ทุกท่าน และหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีคุณประโยชน์ประการใด ขอประโยชน์นั้นจงเกิดแก่ท่านทุกประการ

สามเณรธิดา แจ่มใจ

๒๕ มกราคม ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ซ)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย	๑๒
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๓
บทที่ ๒ ประวัติและอุดมการณ์ของครูบาภิชัยขาวปี	๑๔
๒.๑ บริบททางสังคมสมัยครูบาภิชัยขาวปี	๑๔
๒.๒ ครูบาภิชัยขาวปีกับจารีตสงฆ์ล้านนา	๒๑
๒.๓ ชีวิตประวัติของครูบาภิชัยขาวปี	๓๑
๒.๓.๑ ถิ่นกำเนิด	๓๑
๒.๓.๒ ชีวิตในวัยเยาว์	๓๒
๒.๓.๓ ได้ร่ำกาสาวพัสตร์	๓๓
๒.๓.๔ จุดเปลี่ยนแห่งชีวิต	๓๕
๒.๓.๕ ปัจฉิมวัย	๔๓
๒.๓.๖ เกียรติคุณที่ได้รับ	๔๔
๒.๔ อุดมการณ์และการสร้างความศรัทธาของครูบาภิชัยขาวปี	๔๖
๒.๔.๑ อุดมการณ์ คติธรรม คำสอน	๔๖
๒.๔.๒ ความศรัทธาของกลุ่มชาวเขา	๔๙

บทที่ ๓ บทบาทและผลงานของครูบาอภิชัยขาวปีที่มีต่อสังคมล้านนา	๕๒
๓.๑ บทบาทของครูบาอภิชัยขาวปี	๕๒
๓.๑.๑ บทบาทด้านการปกครอง	๕๔
๓.๑.๒ บทบาทด้านการศาสนศึกษา	๕๗
๓.๑.๓ บทบาทด้านศึกษาสงเคราะห์	๕๙
๓.๑.๔ บทบาทด้านการเผยแผ่	๖๑
๓.๑.๕ บทบาทด้านสาธารณูปการ	๖๓
๓.๑.๖ บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์	๖๖
๓.๒ ผลงานของครูบาอภิชัยขาวปีที่มีต่อสังคมล้านนา	๖๗
๓.๒.๑ ผลงานด้านการสร้างศาสนประโยชน์	๖๗
๓.๒.๒ ผลงานด้านการสร้างสาธารณประโยชน์	๗๓
บทที่ ๔ วิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาอภิชัยขาวปี	๗๗
๔.๑ แนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาอภิชัยขาวปี	๗๗
๔.๒ หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาอภิชัยขาวปี	๘๑
๔.๓ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาอภิชัยขาวปี	๘๔
๔.๔ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาอภิชัยขาวปี	๘๗
๔.๕ วิเคราะห์คุณค่าของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาอภิชัยขาวปี	๘๙
๔.๕.๑ คุณค่าที่เกิดแก่บุคคล	๘๙
๔.๕.๒ คุณค่าที่เกิดแก่ครอบครัว	๙๐
๔.๕.๓ คุณค่าที่เกิดแก่สังคม	๙๐
๔.๕.๔ คุณค่าที่เกิดแก่ศาสนา	๙๑
บทที่ ๕ สรุป ผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๙๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๓
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๙๗
บรรณานุกรม	๙๙
ภาคผนวก	๑๐๗
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

(๑) การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อในคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ภาษาบาลี และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ เรียงตามคัมภีร์

(๒) การระบุหมายเลขย่อ

การอ้างพระไตรปิฎกภาษาบาลี ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึงเล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ วิ. มหา. (บาลี) ๑ / ๑๐ / ๑๒. หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์วินยปิฎก มหาวิภังค์ ฉบับภาษาบาลี เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑๐ หน้าที่ ๑๒

การอ้างพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับเช่น ที. ม. (ไทย) ๑๐ / ๕๐ / ๖๐. หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๕๐ หน้า ๖๐

การอ้างอิงอรรถกถาภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม / ข้อ / หน้า เช่น ที. สี. อ. (บาลี) ๒ / ๘๐ / ๑๐๐. หมายถึง อรรถกถา ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรค ฉบับภาษาบาลี เล่มที่ ๒ ข้อที่ ๘๐ หน้า ๑๐๐. ส่วนการอ้างอิงปกรณ์วิเสส จะใช้ระบุชื่อคัมภีร์ / เล่ม / หน้า / เช่น วิสุทธิ. ๓ / ๗. หมายถึง คัมภีร์วิสุทธิมรรค เล่ม (ภาค) ที่ ๓ หน้า ๗.

พระวินยปิฎก

วิ.ม. (บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิภวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.จ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิทเทส	(ภาษาไทย)